

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 9 (22)

Суми – 2018

**SECTION 9
INTERNATIONAL LAW**

**СЕКЦІЯ 9
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i9.p90>

**ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО
ДОГОВІРНОГО ПРАВА**

*Дзявун Юлія Сергіївна,
Міжнародно-правовий факультет,
Національний юридичний
університет ім. Ярослава Мудрого*

З досить прогресивним розвитком міжнародних відносин на світовій арені з'явився новий, але досить помітний суб'єкт - транснаціональні корпорації. З їхньою появою світом поширилася практика укладання міжнародних угод між транснаціональними корпораціями та державами, саме тоді серед науковців почалася дискусія стосовно юридичної природи таких договорів, зокрема, чи входять такі договори до сфери регулювання міжнародного публічного права, чи обмежуються лише приватним регулюванням. Дискусійним залишається питання, чи можна вважати транснаціональні корпорації суб'єктами міжнародного договірного права

Ключові слова: міжнародне право, транснаціональні корпорації, міжнародно публічне право, міжнародні угоди, договірна правосуб'єктність, держава.

Dziavun Y.S. Transnational corporations as subjects of international contract law. With the progressive development of international relations on the world arena, a new, but quite noticeable, entity is transnational corporations. With their appearance, the world has spread the practice of concluding international agreements between transnational corporations and states, it was then that scientists began to debate the legal nature of such treaties, in particular, such treaties in the field of regulation of public international law are limited to private regulation only. The question remains whether the transnational corporations can be considered subjects of international treaty law.

Keywords: international law, transnational corporations, international public law, international agreements, contractual personality, state.

Зі швидкоплинним розвитком міжнародних відносин між державами, почала виникати ситуація встановлення договірних зв'язків не лише суцільно між окремими країнами, але й між суб'єктами приватно-правової сфери в особи транснаціональних корпорацій (далі - ТНК) між іноземними державами. Саме на збільшенні кількості таких відносин серед

теоретиків та практиків міжнародного права почали виникати запитання про юридичну природу таких договорів, чи володіють ТНК міжнародною договірною правосуб'єктністю та чим регулюється укладання договорів між названими суб'єктами.

Метою даної роботи є дослідження правової сутності міжнародних договорів, які

укладаються між державами та транснаціональними корпораціями, встановлення змісту договірної правосуб'єктності ТНК.

Вперше про міжнародно — договірну правосуб'єктність ТНК почали говорити у 2 половині ХХ століття у США. Саме американські вчені першими висловили позицію згідно з якою ТНК являли собою “нових суверенів”, зрівнюючи тим самим їх статус зі статусом держав. Таку позицію вони обґрунтовували тезою: “В переважній більшості випадків, американські компанії мають набагато значніші важелі впливу на політику в країні, ніж державний апарат та посадові особи” [3].

Дане питання не однократно було предметом розгляду Організації Об'єднаних Націй, а також її попередниці — Ліги Націй. Проте у 1946 році за ініціативою уряду Австрії у Генеральній Асамблеї ООН було зареєстрована пропозиція щодо надання транснаціональним корпораціям міжнародної правосуб'єктності. Проте і ця пропозиція була відхилена більшістю країн- членів, через порушення одного із базових принципів відносин між країнами- принцип суверенної рівності держав [4].

Питання міжнародної договірної правосуб'єктності ТНК було предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: М. Макдугал, Ф. Фрідман, Ж. Тускоз, Л.Т. Джакелі, Х.В Кметик, тощо. У своїх роботах вони по — різному розкривали дане питання: одні схиляються до думки, що ТНК не мають міжнародної договірної правоздатності, інші ж навпаки наголошують на протилежному твердженні, про наявність у них такої правомочності. Так, наприклад, Х.В. Кметик у своїй роботі зазначає: “Де — факто ТНК перейшли від об'єкта міжнародно-правового регулювання в суб'єкта міжнародного права, в результаті значного збільшення їх кількості та наявності широкої сфери впливу”. Л.М. Джакелі на підтримку цієї ж позиції говорить про існування наймолодшого суб'єкта міжнародного публічного права — міжнародних юридичних осіб (у особі ТНК) [4].

У питанні міжнародної, у тому числі договірної правосуб'єктності ТНК фахівці у галузі міжнародного права поділилися на дві групи: Одні повністю спростовують міжнародну правосуб'єктність ТНК, обґрунтовуючи свою позицію тим, що таке визнання підриває авторитет держави як первинного і абсолютного суб'єкта міжнародного права. Інші ж — навпаки говорять про так звану “функціональну правосуб'єктність ТНК”, тобто така, що передана корпорації в обмеженому обсязі, за для

досягнення певних цілей, що обумовлені міжнародно- правовими нормами. Дана позиція знайшла своє закріплення в рішенні третейського суду по справі *Texaco Calasiatic проти Libyan Arab Republic* 1977 року, в якому зазначено, що «Заява про те, що відносини в рамках договору між державою і приватною особою підпадають під дію міжнародного правопорядку, означає, що в цілях тлумачення і виконання такого договору за приватно-правовим суб'єктом повинна признаватися особлива міжнародна правосуб'єктність. Але на відміну від держави, приватно- правовий суб'єкт володіє лише обмеженим обсягом прав і обов'язків, і він у якості суб'єкта міжнародного права володіє правомочностями користуватися лише тими правами і обов'язками, які надані йому міжнародним договором» [5]

Проте, отримавши часткове, функціональне визнання на міжнародній арені транснаціональні корпорації почали зловживати своїми правами, шляхом порушення суверенних прав держав. Так до прикладу, у 1969 році уряд Еквадору розірвав угоду з Консорціумом банків США, після того, як останні відмовилися виключити з угоди пункти, які на думку уряду Еквадору порушують їх державний суверенітет [3].

Для того, щоб зрозуміти правову природу таких договорів, а також пролити світло на питання здатності ТНК бути суб'єктом міжнародного договірного права, потрібно дати відповідь на питання, чи є ТНК суб'єктами міжнародного публічного права, підгалуззю якого відповідно є міжнародне договірне права, чи існує правове закріплення можливості ТНК укладати договори між державами, та чи наявні прецеденти такого визнання у окремо встановлених випадках.

Звертаючись до теми суб'єктів права міжнародних договорів, як підгалузі міжнародного публічного права, варто зазначити, що первинними в даній категорії є держави, міжнародні організації, державоподібні утворення, а в деяких випадках і адміністративно- територіальні одиниці тобто так звані “особи міжнародно- публічного сектору”. Проте зі швидкоплинним розвитком суспільних відносин, досить часто трапляються випадки укладення міжнародних договорів між ТНК та державами, що фактично зрівнює їх у міжнародно- правовому статусі.

Для того, щоб зрозуміти правовий статус того чи іншого суб'єкта, потрібно в першу чергу звернутися офіційно встановленого та загальновизнаного визначення

“транснаціональних корпорацій”. Так, відповідно до визначення, яке надане Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD), транснаціональні корпорації – це підприємства, які володіють виробництвом товарів або послуг або контролюють його за межами країни, в якій вони базуються. Основною характеристикою ТНК є їх здатність планувати, організовувати і контролювати господарську діяльність у різних країнах [6].

Таким чином, можна виділити базові ознаки ТНК: 1) це підприємства, які створенні у порядку передбаченому законодавством певної держави; 2) здійснюють виробництво товарів або надають окремі послуги; 3) здійснюють свою діяльність поза межами країни їхнього основного місця

Первинним суб’єктом міжнародного права є держава, відповідно до цього транснаціональні корпорації володіють правосуб’єктністю щодо укладення міжнародних договорів похідну від правосуб’єктності держави. Така теза була підтверджена у рішенні Міжнародного Суду ООН у справі “Barcelona Traction” “Light and Power Company Limited”? В якому було вказано, що захист корпорації може здійснювати лише держава, за законами якої ця корпорація була створена, або на чий території перебуває її адміністрація.

На підтвердження даної позиції варто згадати випадок 1969 року, коли Міністерство закордонних справ ОАР повідомив уряду США, що останні несуть відповідальність за угоду, яка була укладена американською нафтовою компанією “King Resoues” з урядом Ізраїлю, об’єктом даної угоди було проведення нафторозвідувальних робіт на окупованій Ізраїлем території ОАР. З позиції останньої підписання даного договору означувало автоматичне визнання і підтримку окупації з боку США [7].

В контексті даної тези слід згадати про поняття “національність юридичної особи” та “особистий закон юридичної особи”, які вказують на приналежність та тісний зв’язок між державою та ТНК. Не слід забувати, що попри міжнародний характер діяльності, ТНК є

юридичними особами, порядок створення та діяльність яких регулюється законами певної країни. В цьому питанні важко не погодитися з думкою італійського правника Ф. Франціоні, який зазначав, що держави та ТНК пов’язані між собою не лише “національністю”, як звичайні юридичні особи, а й - політичним контролем з боку країни походження.

Однак, для того, щоб зрозуміти обсяг договірної правосуб’єктності транснаціональних корпорацій потрібно дослідити юридичну природу договорів, що укладаються між державами та транснаціональними корпораціями. Аналізуючи тексти Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969), відповідно до ст. 2 міжнародний договір- це “міжнародна угода, що укладена між Державами у письмовій формі і регулюється міжнародним правом, незалежно від того міститься така угода одному документі, у двох або кількох пов’язаних між собою документах, а також від конкретної назви” [1]. Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями, і міжнародними організаціями 1986 року, надає правомочність міжнародним організаціям вступати з договірні відносини з державами. Тобто, таким чином, опираючись на зміст обох конвенцій, можна зробити висновок про чітко окреслений суб’єктний склад міжнародного договірного права. Звідси постає питання про те, де закріплюється правова підстава укладання, та чим в такому разі регулюється договори між ТНК та державами.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновок, що визнання ТНК суб’єктами міжнародного договірного права має свій сенс, проте досить логічним є твердження стосовно порушення принципу суверенної рівності держав у разі такого визнання, дане питання має більшою мірою політично- економічний характер, ніж сууго правовий. Отже, на даному етапі ми можемо говорити про “функціональну правосуб’єктність” ТНК в тому числі щодо питань, що стосуються право укладання міжнародних договорів.

Література:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. - [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_118
2. Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. / В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький. – К. : Таксон, 2001. – 304 с.

3. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть: учебник для студентов юридических факультетов и вузов. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – С. 41-48.

4. Международная правосубъектность (некоторые вопросы теории) / Отв. ред. Д. И. Фельдман, – М.: Юрид. лит., 1971.— 188 с.

5. [Электронный ресурс] — Режим доступа: https://www.trans-lex.org/261700/_/texaco-overseas-petroleum-company-v-the-government-of-the-libyan-arab-republic-ysa-1979-at-177-et-seq/

6. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://unctad.org/en/Pages/themes.aspx>